

Using Art Activities to Promote Respect for Cultural Diversity of Elementary School Students, Pattani Province

Banyat Yongyuan¹ and Chaiwat Padungpong²

¹Ph.D. (Demography), Assistant Professor,

National Institute for Child and Family Development, Mahidol University

E-mail: ybanyat@hotmail.com

²M.Ed. (Art Education), Assistant Professor,

Faculty of Education, Prince of Songkla University

Abstract

The objective of this research was to study the effect of using art activities in the different types of classrooms on respect for cultural diversity of elementary school students in Pattani province. The sample of this research consisted of 114 elementary school students studying at grades five of the academic years 2006 in Muang district of Pattani province. They were chosen through multi-stage sampling. These elementary school students were from four classroom types: 1) Buddhist and Muslim classroom which was treated with multicultural art activities 2) Buddhist and Muslim classroom which was treated with traditional art activities 3) Muslim classroom which was treated with multicultural art activities, and 4) Muslim classroom which was treated with traditional art activities. The research design was the Pretest - Posttest Control group in Factorial Design. The research instruments were 1) plans in organizing multicultural art activities 2) plans in organizing traditional art activities and 3) cultural diversity respect inventory. Data analysis was carried out by using means, standard deviations, one - way analysis of variance, and two - way analysis of variance. Results showed that there were interactive effects between art activities and classroom components at the significant level of .05 as follows: 1) The respect for cultural diversity of the students treated with multicultural art activities from Muslim classroom was higher than those treated with traditional art activities from Muslim classroom. 2) The respect for cultural diversity of the students from the Muslim classroom treated with multicultural art activities was higher than those from Buddhist - Muslim classroom treated with the same kind of activities: multicultural art activities.

Keywords: elementary school students, multicultural art activities, Pattani province, respect for cultural diversity

การใช้กิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการยอมรับความหลากหลาย วัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษา จังหวัดปัตตานี

บัญญัติ ยงยวน¹ และชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์²

¹ปช.ด. (ประชากรศาสตร์), ผู้ช่วยศาสตราจารย์,

สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล

E-mail: ybanyat@hotmail.com

²ค.ม. (ศิลปศึกษา), ผู้ช่วยศาสตราจารย์,

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการใช้กิจกรรมศิลปะในบริบทที่องค์ประกอบของห้องเรียนต่างกันที่ส่งผลต่อการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จังหวัดปัตตานี กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนในเขตอำเภอเมืองปัตตานี ประจำปีการศึกษา 2549 จำนวน 114 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ประกอบด้วยห้องเรียน จำนวน 4 ห้อง ดังนี้ 1) ห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิมที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม 2) ห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิมที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบปกติ 3) ห้องเรียนไทยมุสลิมล้วนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม 4) ห้องเรียนไทยมุสลิมล้วนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบปกติ แบบแผนการทดลอง คือ แบบพหุเหตุปัจจัย แบบมีกลุ่มควบคุม มีการทดสอบก่อนและหลังการทดลองที่มีตัวแปรอิสระ 2 ตัว เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม 2) แผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบปกติ และ 3) แบบวัดการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง ผลการวิจัย พบว่า มีกิริยาร่วมระหว่างกิจกรรมศิลปะและองค์ประกอบของห้องเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนี้ 1) นักเรียนห้องเรียนไทยมุสลิมล้วนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมสูงกว่านักเรียนจากห้องเรียนไทยมุสลิมล้วนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบปกติ 2) นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมจากห้องเรียนไทยมุสลิมล้วนยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมสูงกว่านักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมจากห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม

คำสำคัญ: การยอมรับความหลากหลายพหุวัฒนธรรม, กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม, จังหวัดปัตตานี, นักเรียนระดับประถมศึกษา

บทนำ

พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ประกอบด้วยประชาชน 3 กลุ่มหลักๆ คือ ชาวไทยเชื้อสายมลายู ชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยสยาม โดยชาวไทยเชื้อสายมลายูจะมีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 80 ที่เหลือร้อยละ 20 คือ ชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยสยาม นอกจากความหลากหลายทางชาติพันธุ์แล้วยังมีความหลากหลายทางด้านภาษา ศาสนา ขนบประเพณี และวิถีชีวิต โดยชาวไทยเชื้อสายมลายูจะใช้ภาษาหลักในการสื่อสาร คือ ภาษามลายูถิ่น นับถือศาสนาอิสลาม และมีวิถีชีวิตโดยอาศัยคำสอนของอิสลามเป็นหลัก ขณะที่ชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยสยาม จะใช้ภาษาไทยกลาง ภาษาไทยถิ่นใต้ เป็นภาษาหลักและส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธ ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรมนี้ นับว่าเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของพื้นที่นี้ ซึ่งไม่ค่อยได้พบเห็นในพื้นที่อื่นนัก ในอดีตประชาชนทั้งสามกลุ่มสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยสงบสุข แม้ว่าในบางช่วงจะมีปัญหากระทบกระทั่งกันบ้าง ก็สามารถแก้ไขจนลุล่วงไปได้ แต่ในปัจจุบันพื้นที่สามจังหวัดนี้ มีเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้วิถีชีวิตของประชาชนทั้งสามกลุ่มที่เคยอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ต้องเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก เกิดความหวาดระแวง ไม่ไว้เนื้อเชื่อใจกัน เกิดอคติ (Prejudice) ทางเชื้อชาติ ศาสนา เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก (Discrimination) ซึ่งสภาวะการณ์ของการไม่ยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายนี้ จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและความสงบสุขของประชาชนและสังคมโดยรวม

บทบาทสำคัญของสถาบันการศึกษา คือ การจัดการศึกษาให้ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการเร่งด่วนของสังคมและประเทศชาติ ซึ่งปัญหาเร่งด่วนของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ประชาชนกลุ่มต่างๆ เกิดความหวาดระแวง เกิดอคติระหว่างกัน ไม่ยอมรับในความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ดังที่

กล่าวข้างต้น ดังนั้น การจัดการศึกษาในพื้นที่พหุวัฒนธรรม เช่นนี้จึงควรมีลักษณะพิเศษ กล่าวคือ ควรปลูกฝังค่านิยมในเรื่องการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียนทุกกลุ่ม เพื่อให้เป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างสงบสุขต่อไป

ศิลปศึกษา คือ วิชาหนึ่งที่ครูสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความหลากหลายให้กับนักเรียนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากกิจกรรมศิลปะจะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง (Self-esteem) (Otcasek, 1989, abstract) ซึ่งความภาคภูมิใจในตนเองหรือในวัฒนธรรมของตนนี้ จะเป็นพื้นฐานสำคัญให้บุคคลนั้นยอมรับ (Respect) ในวัฒนธรรมของคนอื่นด้วย (Devers, 1997, abstract) นอกจากนี้ กิจกรรมศิลปะยังช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจถึงความเกี่ยวข้องกัน และเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างตนเองกับบุคคลอื่น ทำให้นักเรียนเกิดความตระหนักรู้ถึงความสลัซบซ้อนของเอกัตบุคคลและความสลัซบซ้อนของสังคม (Pederson, 1991 cited in Henderson and Gladding, 1998, 185) สอดคล้องกับที่ Barbosa (1992, 3) ได้กล่าวว่า งานศิลปะจะช่วยให้บุคคลได้เข้าใจถึงวัฒนธรรมของกลุ่มตนและวัฒนธรรมของกลุ่มอื่นได้อย่างดี และสอดคล้องกับคำกล่าวของ Goldblatt (1998: abstract) ที่ว่า ศิลปศึกษาจะมีประโยชน์ในการกระตุ้นส่งเสริมให้นักเรียนมีวิธีการมองและวิธีการคิดที่มีความหลากหลาย โดยครูจะเป็นผู้นำการอภิปรายถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกันในโลกที่เต็มไปด้วยความหลากหลาย และนักเรียนจะเกิดความตระหนักรู้ถึงความหลากหลายในที่สุด

กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม หรือเรียกว่า ศิลปศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม คือ วิธีการหนึ่งที่นักการศึกษานำมาใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้นักเรียนที่อยู่ในสังคมที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้เกิดความตระหนักรู้ในคุณค่าทางวัฒนธรรมทั้งของกลุ่มตนและกลุ่มอื่น เข้าใจและยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม

ทั้งในด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ขนบประเพณี และวิถีชีวิต ซึ่งถือว่าการเตรียมตัวนักเรียนที่อยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรมให้มีความพร้อมที่จะใช้ชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันและในอนาคตได้อย่างมีความสุขต่อไป

Banks (1989 cited in Chanda, 1992) กล่าวถึง วิธีการสอนศิลปศึกษาแบบพหุชาติพันธุ์ (Multiethnic Art Education) โดยการบูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับชาติพันธุ์ของนักเรียนเข้าไปในกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปศึกษา ซึ่งแบ่งออกได้ 4 วิธี คือ

1. การกระจายเนื้อหาของกลุ่มชาติพันธุ์โดยเท่าเทียมกัน (The Contributions Approach) คือ การสอนศิลปศึกษาที่ให้ความสำคัญกับเนื้อหาศิลปะของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ของนักเรียนโดยเท่าเทียมกัน ในทุกมิติของการสอนศิลปะ ได้แก่ ความงามทางศิลปะ (Aesthetics) การวิพากษ์งานศิลปะ (Art Criticism) และประวัติศาสตร์ศิลปะ (Art History)

2. การเพิ่มเติมเนื้อหาของกลุ่มชาติพันธุ์ในภายหลัง (The Ethnic Additive Approach) คือ การสอนศิลปศึกษาโดยการกำหนดเนื้อหาหรือหน่วยการเรียนรู้ที่เป็นเรื่องของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง แล้วเพิ่มเติมเนื้อหาของอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งเข้าไป เช่น หน่วยการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ศิลปะ จะใช้เนื้อหาประวัติศาสตร์ศิลปะของยุโรปเป็นหลัก และในขณะที่สอนครูก็จะสอดแทรกเนื้อหาประวัติศาสตร์ศิลปะของแอฟริกันเข้าไปด้วย ขณะที่หน่วยการเรียนการวาดภาพบนผืนทราย (Sandpaintings) ครูจะใช้เนื้อหาสาระของการวาดภาพบนผืนทรายของชาวอเมริกันพื้นเมืองเป็นหลัก

3. การเปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระและรูปแบบการสอนตามสถานการณ์ (The Transformation Approach) คือ การสอนศิลปศึกษาแบบพหุชาติพันธุ์ โดยเป้าหมายและโครงสร้างของหลักสูตรจะถูกเปลี่ยนไปตามมุมมองที่แตกต่างกัน เช่น ขณะที่สอนศิลปะแนวสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Perspective) นักเรียนอาจจะเปลี่ยนความสนใจของตนจากจุดเน้นที่ผลงานศิลปะ (Product Orientation)

ไปเป็นกระบวนการสร้างผลงานศิลปะ (Process Orientation) แทน หรือในขณะที่มีการอภิปรายผลงานศิลปะก็จะมีการถามคำถามในมุมมองจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ถึงการตีความ (Interpret) ในงานศิลปะชิ้นนั้นๆ

4. การเชื่อมโยงผลงานศิลปะกับสังคม (The Social-Action Approach) ถือว่าเป็นการสอนศิลปศึกษาแนวพหุชาติพันธุ์ในขั้นสูงสุด คือ การที่ครูกระตุ้นส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้ความคิดเชิงวิเคราะห์โดยใช้ประเด็นปัญหาเชิงคุณธรรมจริยธรรมมาเป็นศูนย์กลาง เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์จากมุมมองทางศิลปะแนวสุนทรียศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลปะ ขณะที่แนวทางการวิพากษ์งานศิลปะ (Art Criticism) จะใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบโมทัศน์พื้นฐาน (Basic Concepts) กระบวนทัศน์ (Paradigms) และทัศนะ (Perspectives) ของนักเรียนในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ขณะที่ Congdon (1989 cited in Chanda, 1992, 15-16) กล่าวถึง กลวิธีการสอนศิลปศึกษาแนวพหุวัฒนธรรมว่ามี 3 วิธีหลักๆ คือ

1. การวิพากษ์งานศิลปะ (Art Criticism) เนื่องจากการให้นักเรียนได้วิพากษ์งานศิลปะจะสามารถสะท้อนให้ครูได้เข้าใจถึงการมองโลกหรือการมองสิ่งต่างๆ รอบตัวของนักเรียนอย่างชัดเจน

2. ประวัติศาสตร์ศิลปะ (Art History) จะทำให้นักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมต่างๆ ได้เข้าใจถึงที่มาของงานศิลปะและยอมรับในเอกลักษณ์หรือคุณค่าของงานศิลปะและกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ

3. การชื่นชมความงามของศิลปะ (Aesthetics) จะฝึกให้นักเรียนได้มองโลกในแง่ดี เห็นคุณค่าของงานศิลปะและความสามารถของเจ้าของผลงานศิลปะ ทั้งที่เป็นชาติพันธุ์เดียวกับตน หรือของชาติพันธุ์อื่น

จากการศึกษาเอกสารดังกล่าวที่แสดงว่ากิจกรรมทางศิลปะในวิชาศิลปศึกษามีประโยชน์ส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำเอากิจกรรมทางศิลปะมาส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมให้กับนักเรียน

ชั้นประถมศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม เพื่อให้นักเรียนเหล่านี้เกิดเจตคติที่ดีต่อวัฒนธรรมของตนเองและวัฒนธรรมของผู้อื่น เกิดความตระหนักรู้ถึงธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลาย อันจะส่งผลให้เยาวชนเหล่านี้สามารถปรับตัวและอยู่ร่วมกับคนต่างวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกที่จะใช้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในเขตจังหวัดปัตตานี มาเป็นกลุ่มทดลอง เนื่องจากเห็นว่านักเรียนระดับประถมศึกษาควรได้รับการปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้อง เพื่อพวกเขาจะได้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม รู้จักการยอมรับในวัฒนธรรมของตนเองและยอมรับและให้เกียรติวัฒนธรรมของผู้อื่นที่อยู่ร่วมในสังคมเดียวกัน และจากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า เด็กอายุประมาณ 3-4 ขวบ จะเริ่มตระหนักรู้ถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติ โดยสังเกตจากความแตกต่างทางกายภาพ เช่น สีผิว ภาษา การแต่งกาย และเมื่อเด็กเข้าสู่ชั้นประถมศึกษาตอนปลาย เด็กจะเริ่มมีอคติ (Prejudice) และมีการแบ่งพรรคแบ่งพวก (Discrimination) (Allen and Stevens, 1994 cited in Titus, 1998) ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งความสนใจศึกษากับนักเรียนระดับประถมปลายโดยใช้กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม เปรียบเทียบกับกิจกรรมศิลปะแบบปกติกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในห้องเรียนที่ประกอบด้วยนักเรียนไทยพุทธและไทยมุสลิมกับห้องเรียนที่ประกอบด้วยนักเรียนไทยมุสลิมล้วน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการใช้กิจกรรมศิลปะที่มีต่อการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จังหวัดปัตตานี ที่มีองค์ประกอบของห้องเรียนต่างกัน โดยมีวัตถุประสงค์ย่อย ดังนี้

1. เพื่อศึกษากิริยาร่วมระหว่างกิจกรรมศิลปะกับองค์ประกอบของห้องเรียนที่ส่งผลต่อการยอมรับ

ความหลากหลายวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

2. เพื่อเปรียบเทียบการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมกับกิจกรรมศิลปะแบบปกติ

3. เพื่อเปรียบเทียบการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนในห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิมกับห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน

สมมติฐานการวิจัย

1. มีกิริยาร่วมระหว่างกิจกรรมศิลปะกับองค์ประกอบของห้องเรียนที่ส่งผลต่อการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

2. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมและกิจกรรมศิลปะแบบปกติ มีการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมแตกต่างกัน

3. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนในห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิมกับห้องเรียนไทยมุสลิมล้วนจะมีการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมแตกต่างกัน

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ จะทำให้ทราบผลการจัดกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมและกิจกรรมศิลปะแบบปกติให้กับนักเรียนที่เรียนในห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิมกับห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน จะเกิดการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมแตกต่างกันหรือไม่ ซึ่งผลดังกล่าวจะเป็นแนวทางให้ผู้กำหนดนโยบายทางการศึกษารวมทั้งครูผู้ปฏิบัติการสอนวิชาศิลปศึกษาได้เกิดความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของวิชาศิลปศึกษาที่มีต่อการสร้างความเข้าใจอันดีของนักเรียนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และนำไปสู่การเผยแพร่วิธีการจัดกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมต่อไป

นิยามศัพท์เฉพาะ

วัฒนธรรม หมายถึง ความเชื่อและการกระทำที่บุคคลในสังคมยอมรับว่ามีคุณค่า มีความหมาย มีความสำคัญ และยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา ได้แก่ ศาสนา ภาษา ขนบประเพณี และวิถีชีวิต (การแต่งกาย การกินอาหาร การอยู่อาศัย)

การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม หมายถึง ความคิด ความเชื่อ ความรู้สึกของบุคคล ในลักษณะของความเข้าใจ การยอมรับ และเชื่อถือในคุณค่า วัฒนธรรมของกลุ่มตนและกลุ่มอื่น เข้าใจและยอมรับในความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ขนบประเพณี และวิถีชีวิต พร้อมทั้งจะดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมที่มีความหลากหลายโดยปราศจากอคติ

กิจกรรมศิลปะ (Art Activities) หมายถึง ชุดประสบการณ์ทางศิลปะที่ให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ได้เข้าร่วมอย่างต่อเนื่องสัปดาห์ละ 2 คาบติดต่อกัน ตลอด 8 สัปดาห์ โดยมีกิจกรรมหลักๆ คือ การวาดภาพระบายสี การปั้น และการประดิษฐ์วัสดุ ซึ่งกิจกรรมศิลปะนี้ประกอบด้วยกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม และกิจกรรมศิลปะแบบปกติ

กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม (Multicultural Art Activities) หมายถึงชุดประสบการณ์ทางศิลปะที่ให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ได้เข้าร่วมอย่างต่อเนื่องสัปดาห์ละ 2 คาบติดต่อกัน ตลอด 8 สัปดาห์ โดยมีกิจกรรมหลักๆ คือ การวาดภาพระบายสี การปั้น และการประดิษฐ์วัสดุ ซึ่งเนื้อหาเรื่องราวจะเกี่ยวกับชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ขนบประเพณี และวิถีชีวิต ของคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กิจกรรมศิลปะนี้อาจให้นักเรียนทำเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม เมื่อนักเรียนทำผลงานศิลปะเสร็จแล้ว ครูจะกระตุ้นให้นักเรียนร่วมกันวิพากษ์ผลงานศิลปะ ร่วมกันชื่นชมความงามของผลงานศิลปะหรือร่วมกันเล่าเรื่องราวความเป็นมาของผลงานศิลปะ ทั้งของตนเองและของเพื่อนๆ ซึ่งเนื้อหาของกรอภิปรายร่วมกันจะเป็นเรื่องของความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ขนบประเพณี และวิถีชีวิต ของ

คนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อนำไปสู่การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม

กิจกรรมศิลปะแบบปกติ หมายถึง ชุดประสบการณ์ทางศิลปะที่ให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ได้เข้าร่วมอย่างต่อเนื่องสัปดาห์ละ 2 คาบติดต่อกัน ตลอด 8 สัปดาห์ โดยมีกิจกรรมหลักๆ คือ การวาดภาพระบายสี การปั้น และการประดิษฐ์วัสดุ ซึ่งใช้เนื้อหาเกี่ยวกับชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ขนบประเพณี และวิถีชีวิต ของคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ใช้แนวการสอนหรือการจัดกิจกรรมตามแบบของกระทรวงศึกษาธิการ คือ เมื่อนักเรียนทำผลงานศิลปะเสร็จแล้ว ให้นำเสนอผลงานและร่วมกันอภิปรายในมิติของการจัดวางภาพ การใช้เส้น การใช้สี ความงาม และความคิดสร้างสรรค์ โดยไม่เกี่ยวกับการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม จากนั้นครูตรวจให้คะแนนผลงานของนักเรียน

องค์ประกอบของห้องเรียน หมายถึง สัดส่วนของนักเรียนที่นับถือศาสนาในห้องเรียน ประกอบด้วย 1) ห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม 2) ห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หมายถึง นักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 4 ห้องเรียน เป็นห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม 2 ห้อง และห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน 2 ห้อง

กรอบแนวคิดการวิจัย

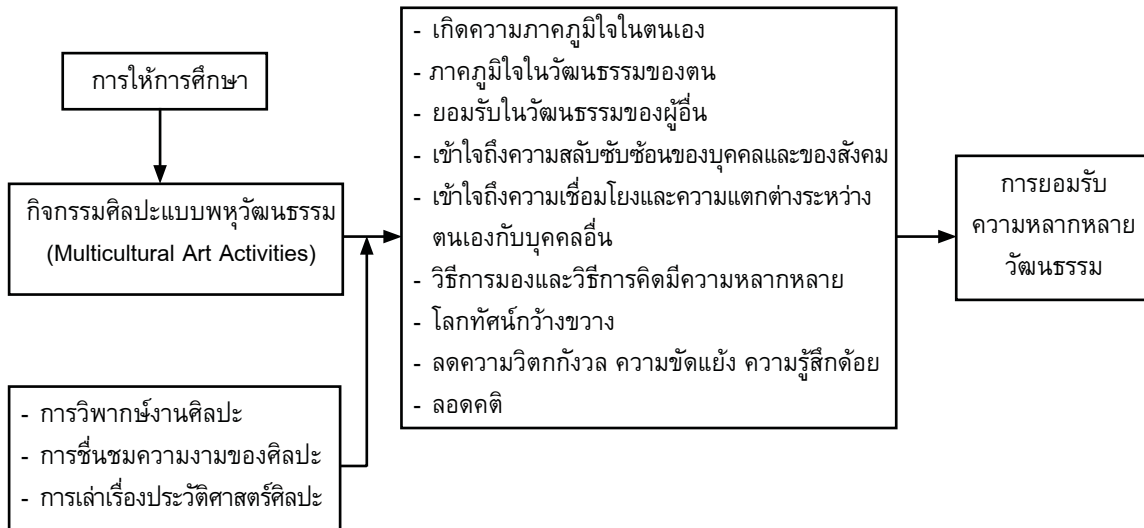
จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยไว้ดังภาพ 1

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากร

ประชากรเป้าหมาย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี เขต 1 ประจำปีการศึกษา 2549

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนในเขตอำเภอเมืองปัตตานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี เขต 1 ประจำปีการศึกษา 2549 จำนวน 114 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) ตามขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยเลือกโรงเรียนในเขตอำเภอเมืองปัตตานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี เขต 1 ที่เปิดสอนในระดับประถมศึกษาปีที่ 5 เป็นโรงเรียนเป้าหมาย รวม 28 โรงเรียน

2. แยกประเภทของห้องเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จากโรงเรียนในข้อ 1 ออกเป็น 2 กลุ่ม

- 1) ห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม
- 2) ห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน

3. ผู้วิจัยสำรวจห้องเรียนตามข้อ 2 เพื่อตรวจสอบว่ามีครูที่สำเร็จการศึกษา สาขาวิชาศิลปศึกษา หรือสาขาใกล้เคียงกับศิลปศึกษาหรือไม่ หรือถ้าไม่สำเร็จการศึกษา สาขาวิชาศิลปศึกษา แต่มีประสบการณ์ในการสอนศิลปศึกษาระดับประถมศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี มีจำนวนเท่าไร จากนั้นจึงรวบรวมรายชื่อโรงเรียนและ

ห้องเรียนที่ครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษา มีคุณสมบัติดังกล่าว

4. ผู้วิจัยสัมภาษณ์ครูสอนศิลปศึกษา ที่มีคุณสมบัติตามข้อ 3 โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยและกิจกรรมที่ต้องกระทำในช่วงการทดลอง รวมทั้งสอบถามความสมัครใจในการเข้าร่วมโครงการวิจัย จากนั้นผู้วิจัยจึงสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ครูที่มีความพร้อมเข้าร่วมโครงการ ได้ครูจำนวน 4 คน ได้แก่ ครูจากห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม จำนวน 2 คน และครูจากห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน จำนวน 2 คน

5. นำรายชื่อครูจากห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิมมาสุ่มเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม (Random Assignment) โดยกำหนดให้ครูจากห้องเรียนที่ 1 ใช้กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม และครูจากห้องเรียนที่ 2 ใช้กิจกรรมศิลปะแบบปกติ จากนั้นนำรายชื่อครูจากห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน มาสุ่มเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยกำหนดให้ครูจากห้องเรียนที่ 1 ใช้กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม และครูจากห้องเรียนที่ 2 ใช้กิจกรรมศิลปะแบบปกติ รวมกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ 4 กลุ่ม ประกอบด้วย

กลุ่มทดลองที่ 1 ห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม ได้รับกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม (นักเรียน 29 คน)

กลุ่มทดลองที่ 2 ห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม
ได้รับกิจกรรมศิลปะแบบปกติ (นักเรียน 29 คน)

กลุ่มทดลองที่ 3 ห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน ได้รับ
กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม (นักเรียน 27 คน)

กลุ่มทดลองที่ 4 ห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน ได้รับ
กิจกรรมศิลปะแบบปกติ (นักเรียน 29 คน)

แบบแผนการวิจัย

แบบแผนการวิจัยที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ คือ
แบบพหุเหตุปัจจัย (Factorial Design) แบบมีกลุ่มควบคุม
ทดสอบก่อน และหลังการทดลองที่มีตัวแปรอิสระ 2 ตัว
โดยตัวแปรอิสระตัวที่ 1 เป็นตัวแปรทดลอง (X) จำแนก
เป็น 2 ระดับ คือ X_1 และ X_2 และตัวแปรอิสระตัวที่ 2 เป็น
ตัวแปรจำแนกลักษณะของสมาชิกของกลุ่มประชากร (Y)
จำแนกเป็น 2 ระดับเช่นกันคือ Y_1 และ Y_2 รูปแบบ
การวิจัย ดังภาพ 2 (นิคม ตั้งคะพิภพ, 2543 : 320)

ภาพ 2 แบบแผนการวิจัย

R	O_1	X_1	Y_1	O_2
R	O_3	X_0	Y_1	O_4
R	O_5	X_1	Y_2	O_6
R	O_7	X_0	Y_2	O_8

ตัวแปรอิสระ มี 2 ตัวแปร คือ

กิจกรรมศิลปะ (X) จำแนกเป็น 2 ชนิด คือ

กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม (X_1)

กิจกรรมศิลปะแบบปกติ (X_0)

องค์ประกอบของห้องเรียน (Y) จำแนกเป็น 2
ชนิด คือ

ห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม (Y_1)

ห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน (Y_2)

ตัวแปรตาม ได้แก่ การยอมรับความหลากหลาย
วัฒนธรรม

เครื่องมือในการวิจัย

1. แบบวัดการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม
สำหรับนักเรียนชั้น ป.4-6 โดยผู้วิจัยจะนำแบบวัดนี้
มาจาก บัญญัติ ยงยวน, จิระพันธ์ เตมะ และอินทรา
หิรัญสาย (2551: 69-74) ตามโครงการวิจัย “การสำรวจ
การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมของครูและ
นักเรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย”
โดยแบบวัดชุดนี้ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าและ
เป็นแบบวัดคูขานสำหรับนักเรียนไทยพุทธ จำนวน
36 ข้อ (ค่าความเชื่อมั่น .74) สำหรับนักเรียนไทยมุสลิม
จำนวน 36 ข้อ (ค่าความเชื่อมั่น.70) ดังตัวอย่างข้อคำถาม
ดังตาราง 1

2. แผนการจัดกิจกรรมศิลปะ จะแบ่งออกเป็น 2 แผน
คือ

1) แผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม
โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1.1 ศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานใน
ส่วนของวิชาศิลปศึกษา ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-6) ของกระทรวง
ศึกษาธิการ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี
เขต 1 และของโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

1.2 ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสอนศิลปศึกษา
ในสังคมพหุวัฒนธรรมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
เช่น

“Multicultural education and the visual arts”.

Arts Education Policy Review. Chanda, Jacqueline.
(1992).

**Stereotyping Chinese in Multicultural Art
Education.** Lin, Patricia Yuen-Wan. (1997).

A Framework for Multicultural Art Education.
National Arts Education Research Center. (1989).

**Raising the Level of Cultural Awareness of
K-5 Aged Students through Multicultural Arts
Education.** Sears, Laurie A. (1995).

**The REACH Center and Multicultural
(Multi-ethnic) Art Education.** Stewart, Rohn.
(1992).

ตาราง 1 ตัวอย่างข้อคำถามการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

ข้อความ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
0. นักเรียนไทยพุทธควรพูดภาษามลายูได้				
00. นักเรียนไทยมุสลิมควรพูดภาษาไทยได้				
000. งานลอยกระทงเป็นประเพณีที่ดีของชาวไทยพุทธ				
0000. งานเข้าสู่นัดเป็นประเพณีที่ดีของชาวไทยมุสลิม				

1.3 จัดสนทนากลุ่มครูที่สอนศิลปศึกษาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งไม่ใช่เป็นครูในห้องเรียนกลุ่มทดลอง เพื่อศึกษาแนวทางที่ครูสอนตามปกติและแนวทางหรือความเป็นไปได้ในการสอนศิลปศึกษาแนวพหุวัฒนธรรม

1.4 รวบรวมข้อมูลตามข้อ 1.1 , 1.2 และ 1.3 แล้วนำมาร่างเป็นแผนการจัดกิจกรรมศิลปศึกษาแนวพหุวัฒนธรรม

2) แผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบปกติ โดยผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

2.1) ศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในส่วนของวิชาศิลปศึกษา ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-6) ของกระทรวงศึกษาธิการ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี เขต 1 และของโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

2.2) จัดสนทนากลุ่มครูที่สอนศิลปศึกษาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งไม่ใช่ครูในห้องเรียนกลุ่มทดลอง เพื่อศึกษาแนวทางที่ครูใช้สอนตามปกติ (ขั้นตอนเดียวกับ 1.3)

2.3) รวบรวมข้อมูลตามข้อ 2.1 และ 2.2 แล้วนำมาร่างเป็นแผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบปกติ

วิธีดำเนินการทดลอง

1. ขั้นเตรียมการทดลอง

1) ผู้วิจัยนำแผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมมาทดลองนำร่อง (Pilot Study) กับห้องเรียนที่ประกอบด้วยนักเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิมและนักเรียนไทยมุสลิมล้วนที่ไม่ใช่โรงเรียนทดลอง

2) ปรับปรุงแผนการจัดกิจกรรมศิลปะ ทั้ง 2 แผน ให้มีความเหมาะสม

3) จัดอบรมครูที่จะเป็นผู้สอนกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมในห้องเรียนที่ประกอบด้วยนักเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิมและนักเรียนไทยมุสลิมล้วน โดยใช้เวลาก่ออบรม รวม 4 วัน สำหรับครูที่จะเป็นผู้สอนกิจกรรมศิลปะแบบปกติในห้องเรียนที่ประกอบด้วยนักเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิมและนักเรียนไทยมุสลิมล้วน ไม่ต้องเข้ารับการอบรม แต่ผู้วิจัยจะอธิบายแผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบปกติให้พอสังเขป

4) ก่อนการทดลองจัดให้นักเรียนทั้ง 4 กลุ่มทำแบบวัดการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม

2. ขั้นการทดลอง กิจกรรมศิลปะในการทดลองครั้งนี้ มี 2 แบบ คือ

กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม (Multicultural Art Activities) ในการทดลองครั้งนี้ จะมี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ขั้นนำเข้าสู่กิจกรรม โดยครูเป็นผู้นำและกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจในเรื่องที่จะสอน (เกี่ยวกับความแตกต่างทางเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ขนบประเพณี และวิถีชีวิตของคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้) โดยครูอาจจะเล่าประวัติศาสตร์ความเป็นมา การให้ดูรูปภาพ งานปั้น หรืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะสอน

ขั้นที่ 2 ขั้นกิจกรรม โดยครูให้นักเรียนทำกิจกรรมศิลปะตามแผนที่กำหนดไว้ ดังนี้

การวาดภาพระบายสี 3 ครั้ง ได้แก่ กิจกรรมลวดลายศิลปะ วันสำคัญทางศาสนา และชุมชนของฉันทัน

การปั้น 2 ครั้ง ได้แก่ กิจกรรมอาหารพื้นเมืองภาคใต้และศาสนสถานสำคัญ

การประดิษฐ์วัสดุ 3 ครั้ง ได้แก่ กิจกรรมตุ๊กตาแสนสวย คำปริศนา และเมืองในฝัน

ขั้นที่ 3 ขั้นนำเสนอผลงานศิลปะ โดยการให้นักเรียนนำเสนอผลงานศิลปะของตน พร้อมกระตุ้นให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ผลงานศิลปะของตนและของเพื่อนคนอื่นๆ ร่วมกันชื่นชมความงามในผลงานศิลปะ อาจรวมถึงการเล่าเรื่องราวความเป็นมาของผลงานศิลปะที่จัดทำขึ้น โดยครูเป็นผู้กระตุ้นส่งเสริมให้นักเรียนเห็นความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างผลงานศิลปะกับความหลากหลายวัฒนธรรม

ขั้นที่ 4 ขั้นสรุป ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปข้อคิดที่ได้จากการทำกิจกรรมศิลปะ และแนวทางการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

กิจกรรมศิลปะแบบปกติ (Traditional Art Activities) เป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมศิลปะตามแนวทางของกระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบัตตานิเขต 1 ซึ่งไม่ได้เน้นศิลปะแนวพหุวัฒนธรรม แต่ให้ความสำคัญกับวิธีการและขั้นตอนการผลิตผลงานศิลปะ เพื่อให้ได้ผลงานที่มีความสวยงามและความคิดสร้างสรรค์ โดยการทดลองครั้งนี้ จะมี 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นนำเข้าสู่กิจกรรม ครูทบทวนกิจกรรมที่ทำเมื่อคาบที่แล้ว ทั้งการจัดวางภาพ การใช้เส้น การใช้สี รวมทั้งให้นักเรียนดูภาพหรือผลงานศิลปะที่เป็นตัวอย่างที่จะให้นักเรียนทำต่อไป

ขั้นที่ 2 ขั้นกิจกรรม ครูให้นักเรียนทำกิจกรรมศิลปะตามแผนที่กำหนดไว้ ดังนี้

การวาดภาพพระบารมี 3 ครั้ง ได้แก่ กิจกรรมลวดลายศิลปะ วันสำคัญทางศาสนา และชุมชนของฉันท

การปั้น 2 ครั้ง ได้แก่ กิจกรรมอาหารพื้นเมืองภาคใต้ และศาสนสถานสำคัญ

การประดิษฐ์วัสดุ 3 ครั้ง ได้แก่ กิจกรรมตุ๊กตาแสนสวย คำปริศนา และเมืองในฝัน

ขั้นที่ 3 ขั้นนำเสนอผลงานและสรุป ให้นักเรียนรายคนหรือรายกลุ่มนำเสนอผลงานศิลปะของตน โดยเน้นที่เทคนิควิธีการจัดวางภาพ การใช้เส้น การใช้สี ความสวยงาม ความคิดสร้างสรรค์เป็นสำคัญ จากนั้นครูเป็นผู้ให้คะแนนผลงานของแต่ละคน

ระยะเวลาการดำเนินการทดลองของทั้ง 4 กลุ่ม คือ จัดกิจกรรมศิลปะ สัปดาห์ละ 2 คาบติดต่อกัน รวม 8 สัปดาห์ เมื่อการทดลองเสร็จสิ้น ให้นักเรียนกลุ่มทดลองทั้ง 4 กลุ่มทำแบบวัดการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม

การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way Analysis of Variance) การทดสอบความเป็นเอกพันธ์ของความแปรปรวน (Homogeneity of Variance) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง (Two-way Analysis of Variance)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมก่อนและหลังการทดลอง

ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมก่อนและหลังการทดลองที่ระดับตัวแปรต่างๆ ของตัวแปรอิสระทั้งสอง ได้แก่ กิจกรรมศิลปะ (A) ซึ่งมี 2 แบบ คือ กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม (a_1) กิจกรรมศิลปะแบบปกติ (a_2) และองค์ประกอบของห้องเรียน ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ องค์ประกอบของห้องเรียนก่อนการทดลอง (B) แบ่งย่อยเป็นห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม (b_1) กับห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน (b_2) และองค์ประกอบของห้องเรียนหลังการทดลอง (C) แบ่งย่อยเป็นห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม (c_1) และห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน (c_2)

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมก่อนและหลังการทดลองที่ระดับตัวแปรต่าง ๆ ของตัวแปรอิสระ

กิจกรรมศิลปะ (A)	องค์ประกอบของห้องเรียน							
	ก่อนการทดลอง (B)				หลังการทดลอง (C)			
	ไทยพุทธ-ไทยมุสลิม (b ₁)		ไทยมุสลิมล้วน (b ₂)		ไทยพุทธ-ไทยมุสลิม (c ₁)		ไทยมุสลิมล้วน (c ₂)	
	\bar{x}	(S.D.)	\bar{x}	(S.D.)	\bar{x}	(S.D.)	\bar{x}	(S.D.)
แบบพหุวัฒนธรรม (a ₁)	100.80	12.96	104.07	13.54	105.28	10.79	114.70	7.27
แบบปกติ (a ₂)	102.34	14.08	102.24	9.79	101.86	12.29	103.31	9.11

ข้อมูลจากตาราง 2 ในกรณีก่อนการทดลอง พบว่า ที่ระดับตัวแปรห้องเรียนที่ใช้กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม (a₁) ในองค์ประกอบของห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม (b₁) มีค่าเฉลี่ยการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม เท่ากับ 100.80 ห้องเรียนที่ใช้กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม (a₁) ในองค์ประกอบของห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน (b₂) มีค่าเฉลี่ยการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมเท่ากับ 104.07 ส่วนที่ระดับตัวแปรห้องเรียนที่ใช้กิจกรรมศิลปะแบบปกติ (a₂) ในองค์ประกอบของห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม (b₁) มีค่าเฉลี่ยการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม เท่ากับ 102.34 ซึ่งมีค่าใกล้เคียงกับห้องเรียนที่ใช้กิจกรรมศิลปะแบบปกติ (a₂) ในองค์ประกอบของห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน (b₂) คือ มีค่าเฉลี่ยการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมเท่ากับ 102.24

เมื่อพิจารณาในกรณีหลังการทดลอง พบว่า ที่ระดับตัวแปรห้องเรียนที่ใช้กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม (a₁) ในองค์ประกอบห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม (c₁) มีค่าเฉลี่ยการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม เท่ากับ 105.28 ขณะที่ห้องเรียนที่ใช้กิจกรรมศิลปะแบบปกติ (a₁) ในองค์ประกอบห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน (c₂) มีค่าเฉลี่ยการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมเท่ากับ 114.70 และเมื่อพิจารณาที่ระดับตัวแปรห้องเรียนที่ใช้กิจกรรมศิลปะแบบปกติ (a₂) ในองค์ประกอบห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม (c₁) ค่าเฉลี่ยการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม

เท่ากับ 101.86 ซึ่งใกล้เคียงกับห้องเรียนที่ใช้กิจกรรมศิลปะแบบปกติ (a₂) ในองค์ประกอบห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน (c₂) คือ มีค่าเฉลี่ยการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม เท่ากับ 103.31

การวิเคราะห์ความแปรปรวนของค่าเฉลี่ยการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมก่อนการทดลอง เพื่อเป็นการยืนยันว่า ก่อนการทดลอง การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมของนักเรียนทั้ง 4 ห้องเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้วิจัยจึงทดสอบโดยนำคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมของทั้ง 4 ห้องเรียน มาวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ดังปรากฏในตาราง 3 โดยห้องเรียนทั้ง 4 ประกอบด้วย

1. ห้องเรียนกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม (a₁) ในองค์ประกอบไทยพุทธ-ไทยมุสลิม (b₁)
2. ห้องเรียนกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม (a₁) ในองค์ประกอบไทยมุสลิมล้วน (b₂)
3. ห้องเรียนกิจกรรมศิลปะแบบปกติ (a₂) ในองค์ประกอบไทยพุทธ-ไทยมุสลิม (b₁)
4. ห้องเรียนกิจกรรมศิลปะแบบปกติ (a₂) ในองค์ประกอบไทยมุสลิมล้วน (b₂)

จากตาราง 3 พบว่า ก่อนการทดลอง นักเรียนจากห้องเรียนทั้ง 4 แบบ คือ (a₁ b₁) (a₁ b₂) (a₂ b₁) และ (a₂ b₂) มีการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมไม่

ตาราง 3 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมก่อนการทดลองของนักเรียนในห้องเรียน 4 แบบ คือ $(a_1 b_1)$ $(a_1 b_2)$ $(a_2 b_1)$ และ $(a_2 b_2)$

การยอมรับความหลากหลาย	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	3	0.116	3.880	0.816
ภายในกลุ่ม	110	13.659	0.124	
รวม	113	13.776		

ตาราง 4 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมภายหลังการทดลองของตัวแปรกิจกรรมศิลปะ (A) องค์ประกอบของห้องเรียน (C) และกิริยาร่วมของตัวแปรทั้งสอง (AC)

Source	SS	df	MS	F
A	1.205	1	1.205	15.347***
C	0.650	1	0.650	8.281**
AC	0.349	1	0.349	4.452*
W.cell	8.634	110	0.078	
Total	10.768	113		

*** p<.001 **p<.01 *p<.05

แตกต่างกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้ผลการทดสอบนี้ยืนยันถึงพื้นฐานของการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมของนักเรียนทั้ง 4 กลุ่ม หรือทั้ง 4 ห้องเรียน ก่อนการทดลองใช้กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมกับการใช้กิจกรรมศิลปะแบบปกติ ว่าไม่มีความแตกต่างกัน

การวิเคราะห์ความแปรปรวนของค่าเฉลี่ยการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมภายหลังการทดลอง

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาค่าผลของตัวแปรอิสระ 2 ตัวแปรพร้อมกัน คือ กิจกรรมศิลปะ (A) และองค์ประกอบของห้องเรียน (C) ตลอดจนศึกษาการมีปฏิสัมพันธ์ของตัวแปรทั้งสอง (AC) ที่ส่งผลต่อการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทางในการวิเคราะห์เพื่อทดสอบนัยสำคัญทางสถิติ ในการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง (Two-way ANOVA) นั้น มีข้อตกลงเบื้องต้นว่า ค่าความแปรปรวนของทุกๆ กลุ่มต้องเป็นเอกพันธ์หรือมีความเหมือนกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงทดสอบความเป็นเอกพันธ์โดยใช้การทดสอบของเลเวน (Levene's Test) ผลการ

ทดสอบปรากฏว่า ความแปรปรวนของคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม เป็นเอกพันธ์กัน

เมื่อพบว่าความแปรปรวนของการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ของทั้ง 4 กลุ่ม มีความเป็นเอกพันธ์ ผู้วิจัยจึงดำเนินการวิเคราะห์ในขั้นตอนต่อไป โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง แบบผลการทดลองตามกำหนด (Two-way fixed effects model) ซึ่งผลการวิเคราะห์ปรากฏดังตาราง 4

จากตาราง 4 สรุปผลการวิเคราะห์ ดังนี้

1. มีกิริยาร่วมระหว่างกิจกรรมศิลปะ (A) และองค์ประกอบของห้องเรียน (C) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม (a_1) และนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบปกติ (a_2) ยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001
3. นักเรียนในห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม (c_1) และนักเรียนในห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน (c_2) ยอมรับ

ความหลากหลายวัฒนธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

การพิจารณาผลหลังการทดลองตามลำดับสมมติฐาน
สมมติฐานข้อที่ 1 กล่าวว่า มีกิจกรรมร่วมระหว่างกิจกรรมศิลปะ (A) และองค์ประกอบของห้องเรียน (C) ต่อการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม

ผลจากการวิเคราะห์ความแปรปรวนดังปรากฏในตาราง 4 พบว่า มีกิจกรรมร่วมระหว่างกิจกรรมศิลปะและองค์ประกอบของห้องเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งให้เห็นว่า กิจกรรมศิลปะและองค์ประกอบในห้องเรียนส่งผลต่อกัน โดยสามารถนำค่าเฉลี่ยของคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมจากตาราง 2 มาเขียนเป็นแผนภาพแสดงกิจกรรมร่วมระหว่างกิจกรรมศิลปะ (A) และองค์ประกอบของห้องเรียน (C) ดังปรากฏในแผนภาพ 3

จากแผนภาพ 3 พบว่า ห้องเรียนที่ประกอบด้วยนักเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิมที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม มีคะแนนยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมสูงกว่านักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบ

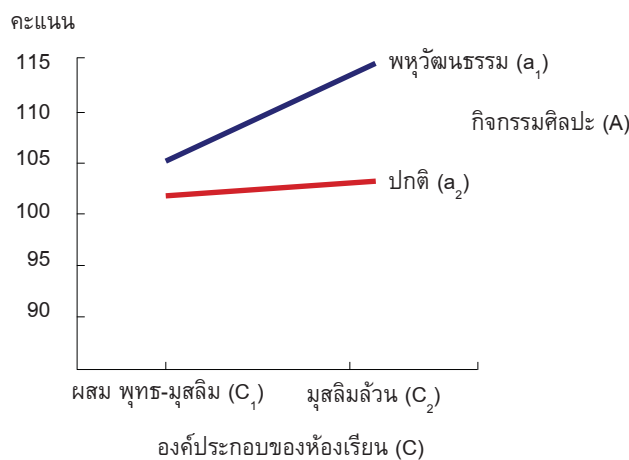
ปกติไม่มากนัก (105.25 และ 101.86) แต่ในห้องเรียนที่ประกอบด้วยนักเรียนไทยมุสลิมล้วนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมมีคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมสูงกว่านักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบปกติอย่างมาก (114.70 และ 103.31) แสดงว่าความแตกต่างของการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมเป็นผลร่วมกันระหว่างกิจกรรมศิลปะและองค์ประกอบของห้องเรียน หรือกล่าวได้ว่าความแตกต่างระหว่างกิจกรรมศิลปะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของห้องเรียน

เมื่อพบว่ามีความสัมพันธ์ร่วมระหว่างตัวแปรทั้ง 2 จึงต้องมีการทดสอบสมมติฐานรอง เพื่อจะทดสอบดูว่าแต่ละระดับของตัวแปรแตกต่างกันหรือไม่ ดังผลที่แสดงในตาราง 5

จากตาราง 5 ผลการทดสอบสมมติฐานรอง สรุปได้ดังนี้

1. เมื่อกำหนดให้นักเรียนมาจากห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม (A at c₁) พบว่า กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมและกิจกรรมศิลปะแบบปกติ ส่งผลต่อคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมไม่แตกต่างกัน (F = 1.266) แสดงว่า นักเรียนจากห้องเรียนไทยพุทธ-ไทย

ภาพ 3 แสดงกิจกรรมร่วมระหว่างกิจกรรมศิลปะ (A) และองค์ประกอบของห้องเรียน (C) ต่อการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม

ตาราง 5 ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานรองของคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม

Source	SS	df	MS	F
A	1.205	1	1.205	15.347***
C	0.650	1	0.650	8.281**
AC	0.349	1	0.349	4.452*
A at c_1	0.131	1	0.131	1.266
A at c_2	1.400	1	1.400	26.462***
C at a_1	0.959	1	0.959	14.484***
C at a_2	0.024	1	0.024	0.261
W.cell	8.634	110	0.078	
Total	10.634	113		

*** $p < .001$ ** $p < .01$ * $p < .05$

มุสลิมที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมมีคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมไม่แตกต่างจากนักเรียนห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิมที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบปกติ

2. เมื่อกำหนดให้นักเรียนจากห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน (A at c_2) พบว่า กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมและกิจกรรมศิลปะแบบปกติส่งผลต่อคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ($F = 26.462$) เมื่อพิจารณาจากตาราง 2 จะเห็นว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมของห้องเรียนไทยมุสลิมล้วนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม ($a_1 c_2 = 114.70$) สูงกว่าห้องเรียนไทยมุสลิมล้วนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบปกติ ($a_2 c_2 = 103.31$) หรือกล่าวได้ว่า นักเรียนจากห้องเรียนไทยมุสลิมล้วนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมมีคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม สูงกว่านักเรียนจากห้องเรียนไทยมุสลิมล้วนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบปกติ

3. เมื่อกำหนดให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม (C at a_1) พบว่า องค์ประกอบของห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิมและองค์ประกอบของห้องเรียนไทยมุสลิมล้วนส่งผลต่อคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ($F=14.484$) เมื่อพิจารณาจากตาราง 2

จะเห็นว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมของนักเรียนจากห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิมที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม ($a_1 c_1 = 105.28$) ต่ำกว่าห้องเรียนไทยมุสลิมล้วนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม ($a_2 c_1 = 114.70$) หรือกล่าวได้ว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมที่มาจากห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิมมีคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมต่ำกว่านักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมที่มาจากห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน

4. เมื่อกำหนดให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบปกติ (C at a_2) พบว่า องค์ประกอบของห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิมและองค์ประกอบของห้องเรียนไทยมุสลิมล้วนส่งผลต่อคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมไม่แตกต่างกัน ($F = 0.261$) แสดงว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบปกติที่มาจากห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิมมีคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมไม่แตกต่างจากนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบปกติที่มาจากห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน

สมมติฐานข้อที่ 2 กล่าวว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมและนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบปกติมีการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมแตกต่างกัน จึงได้นำเสนอค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนการยอมรับความหลาก

ตาราง 6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม
ภายหลังการทดลอง ที่ระดับตัวแปรกิจกรรมศิลปะ

กิจกรรมศิลปะ (A)	n	\bar{x}	S.D.
แบบพหุวัฒนธรรม (a ₁)	56	109.821	10.336
แบบปกติ (a ₂)	58	102.586	10.572

ตาราง 7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม
ภายหลังการทดลองที่ระดับตัวแปรองค์ประกอบของห้องเรียน

องค์ประกอบของห้องเรียน (C)	n	\bar{x}	S.D.
ไทยพุทธ-ไทยมุสลิม (c ₁)	58	103.569	11.591
ไทยมุสลิมล้วน (c ₂)	56	108.803	10.017

หลายวัฒนธรรมภายหลังการทดลอง ดังตาราง 6

จากตาราง 6 พบว่า ค่าเฉลี่ยการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม (a₁) มีค่าเท่ากับ 109.821 และค่าเฉลี่ยการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบปกติ (a₂) มีค่าเท่ากับ 102.586 ซึ่งมีค่าแตกต่างกันค่อนข้างสูง และเมื่อทำการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติ (ดังตาราง 5) ก็พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 (F = 15.347) แสดงว่า สมมติฐานข้อนี้ได้รับการสนับสนุนจากข้อมูล นั่นคือ นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมมีการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมสูงกว่านักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบปกติ

สมมติฐานข้อที่ 3 กล่าวว่า นักเรียนในห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิมและนักเรียนในห้องเรียนไทยมุสลิมล้วนมีการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมแตกต่างกัน จึงได้นำเสนอค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมภายหลังการทดลองดังตาราง 7

จากตาราง 7 พบว่า ค่าเฉลี่ยการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมของนักเรียนจากห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม (c₁) มีค่าเท่ากับ 103.569 และห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน (c₂) มีค่าเท่ากับ 108.803 ซึ่งมีค่าแตกต่างกัน

ค่อนข้างสูงและเมื่อทำการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติ (ดังตาราง 4) ก็พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (F = 8.281) แสดงว่า สมมติฐานข้อนี้ได้รับการสนับสนุนจากข้อมูล นั่นคือ นักเรียนห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน มีการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมสูงกว่านักเรียนห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการใช้กิจกรรมศิลปะและองค์ประกอบของห้องเรียนต่างชนิดกันที่มีต่อการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ตลอดจนศึกษากิริยาร่วมของตัวแปรทั้งสอง โดยผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานเพื่อการทดสอบ ดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 1 มีกิริยาร่วมระหว่างการใช้กิจกรรมศิลปะและองค์ประกอบของห้องเรียนต่อการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ พบว่า มีกิริยาร่วมระหว่างการใช้กิจกรรมศิลปะและองค์ประกอบของห้องเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อธิบายได้ว่า ความแตกต่างของการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมเป็นผลร่วมกันระหว่างกิจกรรมศิลปะและองค์ประกอบของห้องเรียน โดยมีข้อค้นพบที่สำคัญ 2 ประการคือ 1) ในกรณีที่ห้องเรียน

ไทยมุสลิมล้วน นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมมีคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมสูงกว่านักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบปกติ และ 2) ในกรณีที่ห้องเรียนใช้กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม นักเรียนจากห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน มีคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมสูงกว่านักเรียนจากห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม

การที่พบว่ากิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมส่งผลให้การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมสูงขึ้น เฉพาะห้องเรียนไทยมุสลิมล้วนเท่านั้น อาจเป็นด้วยเหตุผลดังนี้ คือ กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมครั้งนี้ จะให้นักเรียนทำผลงานศิลปะในลักษณะกลุ่มมากกว่าทำเป็นรายบุคคล และหลังจากผลิตผลงานศิลปะแล้ว นักเรียนจะต้องนำเสนอผลงานของกลุ่มงานให้กับนักเรียนกลุ่มอื่นๆ ได้ร่วมชื่นชมความงามและร่วมวิพากษ์งานศิลปะนั้น ซึ่งภายใต้บรรยากาศของห้องเรียนดังกล่าวนี้ อาจจะเอื้อให้กับนักเรียนในห้องที่มีวัฒนธรรมเหมือนกัน เช่น ห้องเรียนที่นักเรียนทั้งหมดเป็นไทยมุสลิม มีความมั่นใจที่จะแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์งานศิลปะ ไม่ต้องกังวลว่าจะพูดภาษาไทยถูกต้องชัดเจนหรือไม่ เพราะทุกคนมีทักษะทางภาษาไทยใกล้เคียงกัน ในขณะที่นำเสนอผลงานศิลปะหรือวิพากษ์งานศิลปะของกลุ่มอื่น อาจมีข้อจำกัดในการเลือกใช้คำหรือใช้คำพูดไม่ถูกต้องตามหลักภาษา นักเรียนในห้องก็สามารถเข้าใจความหมายและให้อภัยในความผิดพลาดเหล่านั้นได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Appleton and Dykeman (1996, abstract) ที่ทดลองให้นักเรียนอเมริกันพื้นเมือง (Native American) อายุตั้งแต่ 7-17 ปี เข้าร่วมกลุ่มให้คำปรึกษาที่บูรณาการกิจกรรมศิลปะเข้าไปด้วย พบว่า นักเรียนเหล่านี้เกิดความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยมากขึ้น และสอดคล้องกับการศึกษาของ Otcasek (1989, abstract) ที่ศึกษาผลของโปรแกรมศิลปะบำบัด (Art Therapy) ให้กับนักเรียนผิวดำระดับ 4 และ 5 พบว่า นักเรียนกลุ่มดังกล่าวมีความภาคภูมิใจในตนเองสูงขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Omizo และ Omizo (1989 อ้างถึงในบัญญัติ ยงยวน,

2535, 60-67) ที่ใช้กิจกรรมศิลปะในกระบวนการให้คำปรึกษากลุ่มกับนักเรียนระดับประถมศึกษาที่เป็นเชื้อสายคนพื้นเมืองฮาวาย และเชื้อสายอื่นๆ ที่ไม่ใช่คนผิวขาว พบว่า ภายหลังจากทดลองนักเรียนเหล่านี้มีความภาคภูมิใจในตนเองด้านสังคม กลุ่มเพื่อนและด้านการเรียนเพิ่มขึ้น

เมื่อพิจารณาผลในทางกลับกัน พบว่า ภายหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมนักเรียนในห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิมมีการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมไม่สูงขึ้นเมื่อเทียบกับห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน อาจเป็นเพราะว่าความสามารถทางภาษาไทยของนักเรียนในห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิมไม่เท่ากัน เมื่อจะต้องมีการนำเสนอผลงานศิลปะและร่วมวิพากษ์งานศิลปะ จึงเป็นอุปสรรคสำคัญของนักเรียนไทยมุสลิมในการพูดหน้าชั้นเรียน เนื่องด้วยความอายว่าจะพูดภาษาไทยไม่ถูกต้อง กลัวว่าเพื่อนจะล้อเลียนเมื่อพูดไม่ถูกต้อง จึงอาจเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้กิจกรรมการนำเสนอผลงานศิลปะและการวิพากษ์งานศิลปะไม่มีความเข้มข้นเพียงพอที่จะทำให้นักเรียนเปลี่ยนเจตคติไปสู่การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมได้ สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ครูผู้สอนกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมในห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม ที่กล่าวว่า

“นักเรียนไทยพุทธมีความมั่นใจในการแสดงออกในห้องเรียนมากกว่านักเรียนไทยมุสลิม เพราะนักเรียนไทยพุทธคุ้นเคยกับการพูดภาษาไทยมากกว่า ขณะที่นักเรียนไทยมุสลิมส่วนใหญ่ไม่ค่อยกล้าพูดกล้าแสดงความคิดเห็น อาจเป็นเพราะว่าเกรงว่านักเรียนไทยพุทธจะล้อเลียนว่าพูดภาษาไทยไม่ชัด”

กล่าวโดยสรุป คือ ผลการส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมในนักเรียนระดับประถมศึกษาครั้งนี้ มิได้เกิดจากตัวแปรกิจกรรมศิลปะเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีผลจากตัวแปรองค์ประกอบของห้องเรียนร่วมด้วย กล่าวคือ กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมจะส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมได้ดีเฉพาะในห้องเรียนไทยมุสลิมล้วนเท่านั้น

สมมติฐานข้อที่ 2 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมและกิจกรรมศิลปะแบบปกติมีการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมแตกต่างกัน ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมมีคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมแตกต่างจากนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบปกติ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมสูงกว่านักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะแบบปกติ และที่ผลเป็นเช่นนี้ อาจเนื่องจากกระบวนการที่ใช้ในการจัดกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมในครั้งนี้ ออกแบบกิจกรรมสอดคล้องกับทฤษฎีการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม (Banks, 1989 cited in Chanda, 1992, 14-14) คือ การกระจายเนื้อหาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในการสอนแต่ละครั้งโดยเท่าเทียมกันและนำผลงานศิลปะที่สร้างขึ้นมาวิพากษ์วิจารณ์เชื่อมโยงกับสภาพสังคมปัจจุบัน กล่าวคือ ในการออกแบบกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมแต่ละคาบไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมวาดภาพระบายสี กิจกรรมการปั้น หรือกิจกรรมการประดิษฐ์เศษวัสดุ จะสอดแทรกศิลปะทั้งของไทยพุทธ ไทยจีน และไทยมุสลิมเข้าไปในเนื้อหาและกิจกรรมนั้นๆ โดยให้นำหน้าหรือความสำคัญเท่าเทียมกัน ครูผู้สอนจะไม่เน้นการเปรียบเทียบว่าศิลปะของกลุ่มใด สวยกว่า ดีกว่าของกลุ่มหนึ่ง แต่ครูจะเน้นที่ความรู้ความเข้าใจในผลงานศิลปะนั้นๆ ความสวยงามที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของศิลปะนั้นๆ ประวัติความเป็นมาของศิลปะ รวมทั้งการรับเอา การดัดแปลง การประยุกต์แบบแผนของศิลปะของคนกลุ่มหนึ่งไปยังคนอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้จะกระทำโดยการอธิบายจากครูผู้สอน จากการกระตุ้นด้วยคำถามของครูให้นักเรียนในห้องได้มีส่วนร่วมในการตอบและเกิดการอภิปรายซักถาม รวมทั้งกระตุ้นนักเรียนให้มีส่วนร่วมในการตั้งคำถาม แสดงความคิดเห็น และวิพากษ์วิจารณ์ในผลงานศิลปะทั้งของกลุ่มตนเองและกลุ่มอื่นอย่างกว้างขวาง ดังนั้น ผู้เรียนในห้องเรียนศิลปะ

แบบพหุวัฒนธรรมจึงได้รับรู้และเข้าใจถึงคุณค่าของผลงานศิลปะทั้งไทยพุทธ ไทยจีน ไทยมุสลิม ในลักษณะของความเท่าเทียมกัน ไม่มีการเปรียบเทียบว่าศิลปะของกลุ่มใดดีกว่า สวยงามกว่าของกลุ่มหนึ่ง ผลที่ได้รับ คือ นักเรียนเข้าใจถึงที่มาของงานศิลปะยอมรับในเอกลักษณ์หรือคุณค่าของงานศิลปะ มองโลกในแง่ดี เกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้าวัฒนธรรมของตนเอง ขณะเดียวกันก็เปิดใจกว้างที่จะยอมรับและชื่นชมความงดงามของศิลปะอื่นๆ ยอมรับในความสามารถของเจ้าของผลงานศิลปะทั้งคนในกลุ่มตนเองและกลุ่มอื่น (Congdon, 1989 cited in Chanda, 1992, 15-16; Otcasek, 1989, abstract) นักเรียนเกิดความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมและความหลากหลายเพิ่มขึ้น เกิดการยอมรับและอดทนอดกลั้นในความแตกต่างทางวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น เกิดความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย ภาคภูมิใจในวัฒนธรรมตนเองและยอมรับให้เกียรติในวัฒนธรรมของผู้อื่น (Russo, 1994, abstract; Sears, 1995, abstract; Appleton and Dykeman, 1996, abstract)

กล่าวโดยสรุป คือ กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมสามารถส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมในกลุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษาได้สูงกว่ากิจกรรมศิลปะแบบปกติ

สมมติฐานข้อที่ 3 นักเรียนชั้นประถมศึกษาใน ห้องเรียนผสมไทยพุทธ-ไทยมุสลิมและห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน มีการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมแตกต่างกัน ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ภายหลังการทดลองนักเรียนในห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม มีคะแนนการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมแตกต่างจากนักเรียนในห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ นักเรียนจากห้องเรียนไทยมุสลิมล้วนยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมสูงกว่านักเรียนจากห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม การที่ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่าบรรยากาศภายในห้องเรียนที่ประกอบด้วยนักเรียนไทยมุสลิมล้วนจะมีความรักใคร่กลมเกลียวกันสูง เนื่องจากมีความเหมือนกัน

ทางวัฒนธรรม คือ นับถือศาสนาอิสลามเหมือนกัน พูดภาษามลายูถิ่นเหมือนกัน ความสามารถในการพูดภาษาไทยอยู่ในระดับเดียวกัน มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ใกล้เคียงกัน ขณะที่กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม จะเน้นการทำงานศิลปะที่มาจากวัฒนธรรมไทยพุทธ ไทยจีน และไทยมุสลิม ในลักษณะของความเท่าเทียมกัน และนักเรียนต้องมีส่วนร่วมในการชื่นชมความงามของผลงานศิลปะทั้งของตนเองและของผู้อื่น จากนั้น นักเรียนต้องร่วมกันวิพากษ์ผลงานศิลปะในเชิงสร้างสรรค์ นักเรียนจากห้องเรียนไทยมุสลิมล้วนจะมีความรู้สึกมั่นคงทางจิตใจที่จะแสดงออกในชั้นเรียนศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมอย่างเต็มที่ เกิดความรู้และตระหนักถึงประวัติความเป็นมาของศิลปะ เกิดความภาคภูมิใจในศิลปะของอิสลาม และของมลายู การที่นักเรียนมีทักษะในการสื่อสารภาษาไทยในระดับใกล้เคียงกันทำให้ไม่มีความเขินอายที่จะพูดและแสดงความคิดเห็นก่อให้เกิดการอภิปราย แสดงความคิดเห็นกันอย่างกว้างขวาง ซึ่งพออภิปรายกันอย่างกว้างขวางทำให้นักเรียนได้ใช้ความคิดเชิงวิเคราะห์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น ความขัดแย้งและการเกิดอคติระหว่างคนไทยพุทธ และไทยมุสลิมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ นักเรียนได้ตรวจสอบ ทบทวนมโนทัศน์พื้นฐาน และกระบวนทัศน์ของตนกับครูและเพื่อนนักเรียน (Banks, 1989 cited in Chanda, 1992, 15) จึงส่งผลให้เกิดเจตคติของการยอมรับให้ความเคารพในความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ขณะที่คะแนนการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของนักเรียนจากห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิมต่ำกว่านักเรียนจากห้องเรียนมุสลิมล้วน อาจเป็นเพราะห้องเรียนที่ประกอบด้วยนักเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิมยังไม่เกิดบรรยากาศของการรักใคร่กลมเกลียวเป็นหนึ่งเดียวกัน ยังมีการแบ่งแยกไทยพุทธ-ไทยมุสลิม นักเรียนไทยมุสลิมซึ่งมีทักษะในการพูดภาษาไทยในห้องเรียนต่ำกว่านักเรียนไทยพุทธ จึงไม่กล้าแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์และร่วมอภิปรายในห้องเรียน อาจเพราะเกรงจะถูกล้อเลียนว่าพูดไม่ชัด แม้ว่าครูผู้สอนจะให้

นักเรียนไทยพุทธและไทยมุสลิมทำงานกลุ่มร่วมกัน แต่เวลานำเสนอผลงานของกลุ่มส่วนใหญ่จะเป็นนักเรียนไทยพุทธจึงเป็นบรรยากาศที่ยังไม่เท่าเทียมกัน การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจึงอยู่ในวงจำกัด และก่อให้เกิดการกระตุ้นความคิดเชิงวิเคราะห์เชิงเหตุผลไม่มากนัก จึงเป็นผลให้ห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิมเกิดการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมน้อยกว่าห้องเรียนไทยมุสลิมล้วน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานการศึกษาเอกชน เทศบาล ควรจัดอบรมครูสอนศิลปะศึกษาในระดับประถมศึกษา ให้มีความรู้ความเข้าใจและเกิดความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องปรับเปลี่ยนการสอนศิลปะศึกษาเป็นแบบพหุวัฒนธรรม รวมทั้งอบรมเชิงปฏิบัติการให้ครูได้ทดลองเขียนแผนการสอน การผลิตสื่ออุปกรณ์ประกอบการสอน และทดลองสอนโดยใช้กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมในห้องเรียนจริง เพื่อให้ครูเกิดความมั่นใจที่จะนำวิธีการไปใช้ต่อไป

2. ผู้บริหารโรงเรียนควรเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงการใช้กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม โดยให้การสนับสนุนให้กำลังใจครูผู้สอนอย่างต่อเนื่อง ให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการสอน ให้การนิเทศติดตามประเมินผลการจัดกิจกรรมของครู รวมทั้งส่งเสริมให้ครูสอนศิลปะศึกษาพัฒนารูปแบบการสอนศิลปะศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับธรรมชาติของนักเรียน ผู้ปกครอง โรงเรียน และชุมชนนั้นๆ

3. ครูสอนศิลปะศึกษาในห้องเรียนที่ประกอบด้วยนักเรียนมุสลิมล้วนสามารถนำแผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมไปประยุกต์กับห้องเรียนของตนตามความเหมาะสม ขณะที่ครูสอนศิลปะศึกษาในห้องเรียนที่ประกอบด้วยนักเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิมควรเตรียม

ความพร้อมของนักเรียนก่อนที่จะใช้กิจกรรมศิลปะแบบ
พหุวัฒนธรรม เช่น ทำความเข้าใจกับนักเรียนไทยพุทธ
ถึงข้อจำกัดในการพูดภาษาไทยไม่ชัดของนักเรียนไทย
มุสลิม เพื่อไม่ให้เกิดการล้อเลียนกัน อีกทั้ง ครูควรส่งเสริม
ให้กำลังใจนักเรียนที่ใช้ภาษามลายูถิ่น ให้เกิดความมั่นใจ
เกิดความกล้าหาญที่จะร่วมแสดงความคิดเห็น วิพากษ์
วิจารณ์ผลงานศิลปะ นอกจากนี้ ควรเปิดโอกาสให้นักเรียน
ไทยพุทธ-ไทยมุสลิมได้ทำงานร่วมกันให้มากขึ้น และอาจ
ต้องเพิ่มเนื้อหา เวลา และกิจกรรมให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการทดลองซ้ำเพื่อยืนยันว่ากิจกรรม
ศิลปะแบบพหุวัฒนธรรมสามารถส่งเสริมการยอมรับ
ความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้เฉพาะห้องเรียนมุสลิม
จริงหรือไม่ โดยควบคุมตัวแปรอื่นๆ ไม่ให้แทรกซ้อนใน
กระบวนการทดลอง เช่น คุณสมบัติของครูผู้สอน
บรรยากาศและสภาพแวดล้อมในโรงเรียน เขตที่ตั้งของ
โรงเรียน เป็นต้น

2. ในการทดลองใช้กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม
กับห้องเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม ผู้วิจัยควรตรวจสอบ
สัมพันธภาพของนักเรียนทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมว่า
อยู่ในสถานะเช่นไร มีความขัดแย้งหรืออคติต่อกันอยู่ใน
ระดับไหน อะไรคือสาเหตุที่ทำให้เกิดข้อขัดแย้ง แล้วนำ
มาประมวลวิเคราะห์หา เนื้อหาและกิจกรรมศิลปะแบบพหุ
วัฒนธรรมที่จะให้กับนักเรียนควรเน้นหนักในเรื่องใด
ควรเตรียมความพร้อมของนักเรียนก่อนที่จะร่วมกิจกรรม
ศิลปะหรือไม่ ระยะเวลาที่ใช้จัดกิจกรรมศิลปะควรจะ
เพิ่มขึ้นหรือไม่

3. ควรทดลองใช้กิจกรรมศิลปะแบบพหุวัฒนธรรม
กับนักเรียนช่วงชั้นอื่นๆ เช่น ช่วงชั้นที่ 1 ช่วงชั้นที่ 3
และ 4 เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ ศาสตราจารย์ นายแพทย์วีระศักดิ์
จงสูวิวัฒน์วงศ์ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา
สุขภาพภาคใต้ (วพส.) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ที่อนุมัติให้ทุนสนับสนุนการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ และ
ขอบคุณผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจ
ความถูกต้องของแผนการจัดกิจกรรมศิลปะ จากคณะ
ศึกษาศาสตร์ และวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
ยะลา และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี เขต 1

ขอขอบคุณผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านรูสะมิแล
โรงเรียนเมืองปัตตานี โรงเรียนบ้านยูโย และโรงเรียน
วัดมุจลินทวาปีวิหาร ที่มีส่วนสำคัญในการดำเนินกิจกรรม
ศิลปะ ทั้งที่เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม จนทำให้
การวิจัยสำเร็จดังที่ปรากฏนี้

เอกสารอ้างอิง

- นิคม ตั้งกะพิภพ. (2543). สถิติเพื่อการวิจัยทางการศึกษา:
มโนทัศน์และการประยุกต์. คณะศึกษาศาสตร์,
มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บัญญัติ ยงยวน (แปลและเรียบเรียง). (2535). การให้คำ
ปรึกษาแบบกลุ่มโดยเน้นกิจกรรมทางศิลปะเพื่อ
พัฒนาความนับถือตนเอง. วารสารแนะแนว,
26(138), 60-67.
- บัญญัติ ยงยวน, จิระพันธ์ เตเมะ และอินทรี หิรัญสาย. (2551).
การสำรวจการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม
ของครูและนักเรียนในสามจังหวัดชายแดน
ภาคใต้ของประเทศไทย. คณะศึกษาศาสตร์,
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- Appleton, Valerie E. and Dykeman, Cass. (1996). Using
art in group counseling with Native American
youth. *Journal for Specialists in Group Work*,
21(4), 224-231.
- Barbosa, Tavares B. (1992). *The Role of Education in
the Cultural and Artistic Development of the
Individual : Developing Artistic and Creative
Skills*. Paper Presented at the UNESCO
International Conference on Education. (43rd
Session, Geneva, Switzerland, Sep. 14-19, 1992).

- Chanda, Jacqueline. (1992). Multicultural education and the visual arts. **Arts Education Policy Review**, 94(1), 12-16.
- Devers, Karen D. (1997). Enhancing monocultural education students' multicultural awareness through Art experiences and art appreciation. **Multicultural Education**, 5(1), 34-40.
- Goldblatt, Patricia F. (1998). **Using Art to Teach Multicultural Issues**. (Online). Available: <http://www.eric.ed.gov>. Accessed: [6 January 2006].
- Henderson, Donna A. and Gladding, Samuel T. (1998). The creative arts in counseling: a Multicultural perspective. **The Arts in Psychotherapy**, 25(3), 183-187.
- Lin, Patricia Yuen – Wan. (1997). **Stereotyping Chinese in Multicultural Art Education**. (Online). Available: <http://www.eric.ed.gov>. Accessed: [6 January 2006].
- National Arts Education Research Center. (1989). **A Framework for Multicultural Art Education**. (Vol.I). New York University.
- Otcasek, Monica M. (1989). **An Art Therapy Program as an Enhancement of Self-esteem in an Inner City School**. (Online). Available: <http://Proquest.umi.com>. Accessed: [12 June 2005].
- Russo, Carolyn. (1994). **Tolerance through Exposure**. (Online). Available: <http://www.eric.ed.gov>. Accessed: [31 July 2005].
- Sears, Laurie A. (1995). **Raising the Level of Cultural Awareness of K-5 Aged Students through Multicultural Arts Education**. Doctoral Dissertation, Nova University.
- Stewart, Rohn. (1992). **The REACH Center and Multicultural (Multi-ethnic) Art Education**. (Online). Available: <http://www.eric.ed.gov>. Accessed: [31 July 2005].
- Titus, Dale. (1998). **Teaching Tolerance and Appreciation for Diversity ; Applying the Research on Prejudice Reduction**. Paper presented at the Association of Supervision and Curriculum Development 53rd Annual Conference and Exhibit Show, San Antonio, March 23, 1998.